

УДК 338.246.025.2:336148

<https://doi.org/10.31713/ve3202312>

JEL: J58

Маланчук Л. О. [1: ORCID ID: 0000-0002-6341-5639],

к.е.н., доцент,

Кузьмич А. В. [1: ORCID ID: 0009-0009-1650-8347],

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА З ВРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

У статті розкрито сутність фермерського господарства та його типи, які діють в Україні. Описано проблеми, із якими зіштовхуються фермери у процесі своєї діяльності, на основі дослідження, яке було проведено у січні 2023 року Міжнародною маркетинговою групою при сприянні організації Help – Hilfe zur Selbsthilfe в Україні та в колаборації з Українською Радою Бізнесу. Було визначено, що одним із напрямів допомоги для розвитку фермерського господарства є ефективне фінансування, саме тому було досліджено зарубіжний досвід державної підтримки фермерського господарства саме у сфері фінансування. В статті було розглянуто досвід США, Канади і Японії. Також в статті зазначено, що окрім фінансування, важливим для розвитку фермерства в Україні є сприяння виходу на нові міжнародні ринки, включаючи ринки Європейського Союзу, що представляє собою критичний аспект для довгострокового розвитку фермерського сектору. Зроблено висновки, що удосконалення державної підтримки фермерського господарства в Україні має бути спрямоване на розвиток ефективних інструментів фінансової підтримки та відкриття нових міжнародних ринків для українських сільськогосподарських продуктів.

Ключові слова: фермерське господарство; аграрний сектор; зарубіжний досвід; фінансування; державна підтримка.

Постановка проблеми. Зростання і стабільність аграрного сектору є необхідним елементом розвитку кожної країни. Фермерське господарство відіграє ключову роль у гарантуванні продовольчої безпеки, формуванні нових робочих місць та розвитку сільських територій. Його потенціал як джерела економічного зростання, особливо в регіонах, що переважно асоціюються з сільським господарством, важливий. Ефективна державна підтримка відкриває можливості для стимулювання інвестицій у аграрний сектор та сприяє появі нових робочих місць. Це може здійснюватися через фінансову

підтримку, надання доступу до технологій та навчання, створення сприятливих умов для розвитку сільськогосподарських підприємств, однак доцільність цих заходів та їх ефективність потребують подальшого дослідження. Аграрний сектор відіграє не лише економічну роль, але й впливає на соціальний та екологічний аспекти. Його стабільний розвиток сприяє збереженню робочих місць, зниженню міграції населення з сільських територій та сприяє сталому використанню природних ресурсів. У цьому контексті, вивчення та впровадження ефективних стратегій державної підтримки для розвитку фермерського господарства виявляється надзвичайно важливим завданням.

Метою статті є дослідження напрямів покращення державної підтримки фермерського господарства з врахуванням зарубіжного досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням державної підтримки в фермерському господарстві, зокрема проблемами та шляхами їх вирішення, займалися вчені: Білоченко А. О., Войтенко О. М., Вітряк О. Г., Кальченко С. В., Коверко Ю. А., Левчук К. І., Неміш Д. В. та інші.

Виклад основного матеріалу. Згідно із Законом «Про фермерське господарство» [1] фермерське господарство є формою підприємницької діяльності, яку реалізують громадяни, зацікавлені у виробництві та обігу сільськогосподарської продукції з метою здобуття прибутку. Вони володіють чи користуються земельними ділянками, отриманими у власність або в оренду, для ведення фермерського господарства та товарного сільськогосподарського виробництва. Фермерське господарство може бути створене однією особою чи групою громадян України, які є родичами або належать до однієї сім'ї, відповідно до встановлених норм. Кожен громадянин України, що досягнув 18-річного віку та має бажання створити фермерське господарство, має право на його створення.

В Україні діють такі типи фермерського господарства:

– «без статусу юридичної особи як фізична особа-підприємець (організовується на основі діяльності фізичної особи-підприємця і має статус сімейного фермерського господарства, за умови використання праці членів такого господарства, якими є виключно фізична особа-підприємець та члени її сім'ї);

– зі статусом юридичної особи:

– сімейне фермерське господарство, в діяльності якого використовується праця членів такого господарства, якими є виключно члени однієї сім'ї;

– сімейне фермерське господарством із залученням інших громадян виключно для виконання сезонних та окремих робіт, які безпосередньо пов'язані з діяльністю господарства і потребують спеціальних знань чи навичок» [1].

У січні 2023 року Міжнародною маркетинговою групою при сприянні організації Help – Hilfe zur Selbsthilfe в Україні та в колаборації з Українською Радою Бізнесу було здійснено оглядове опитування малих фермерських господарств, що охоплює землі від 5 до 100 гектарів, у всіх регіонах України [2].

Більшість фермерів, а саме 80%, виявили потребу у різноманітній допомозі, зокрема 78,3% респондентів відзначили необхідність фінансової підтримки від кредитних установ чи донорських програм. З цієї категорії фермерів понад половина, а саме 52,3%, вказали, що для фінансування своєї діяльності потрібна сума в діапазоні від 500 тисяч до 5 мільйонів гривень.

На рисунку представлено причини, по яких фермери вказали необхідність у фінансовій підтримці.

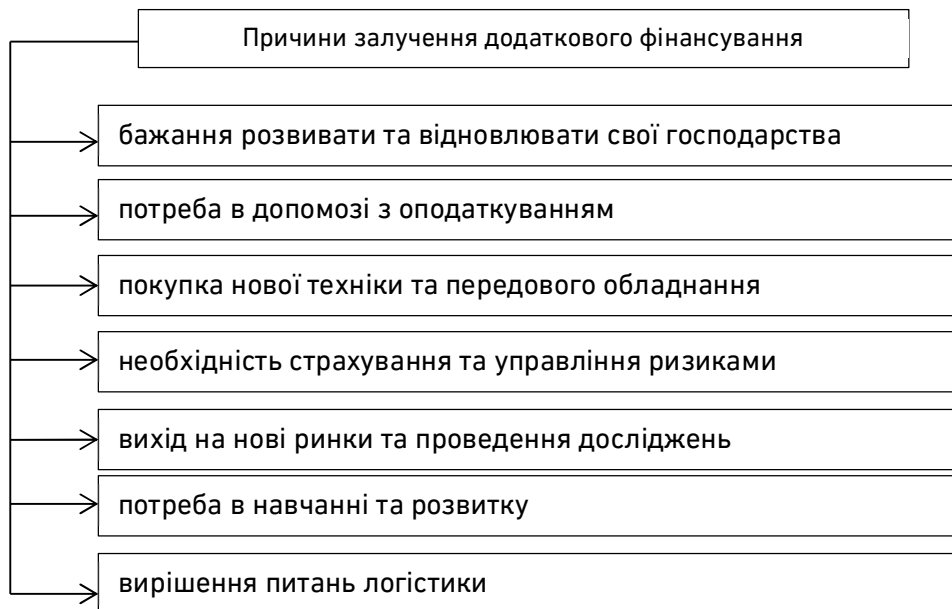

Рисунок. Причини залучення додаткового фінансування в фермерські господарства [2]

Це підкреслює значущість належної підтримки та фінансової стабільності для фермерських господарств, які становлять важливу складову аграрного сектору та сприяють розвитку економіки країни.

У додаток до фінансової підтримки, фермерські господарства виражають потребу в консультативній підтримці від кваліфікованих

експертів у різних сферах. Це стосується фінансів та інвестицій, ланцюжка постачання та збуту, пошуку потенційних партнерів, а також взаємин з владними структурами.

За результатами дослідження, 55% фермерів виявили потребу у консультуванні, оскільки шукають порад та можливості для розробки нових проєктів і залучення партнерів. Крім того, 15% зазначили необхідність підтримки в проведенні просування своїх продуктів, пошуку нових покупців та розширенні своєї діяльності на ринках Європейського Союзу [2].

Потреба в консультаційній підтримці свідчить про важливість інтеграції фермерських господарств у велику бізнесову екосистему та необхідність доступу до професійної експертизи для розвитку ефективних стратегій ведення сільськогосподарської діяльності та виходу на нові ринки збуту.

Отже, слід розглянути зарубіжний досвід державної підтримки фермерського господарства саме у напрямі фінансування.

У передових економіках для підтримки розвитку сільськогосподарського сектору держава використовує різноманітні інструменти та заходи, спрямовані на стимулювання та регулювання агропромислового комплексу. Ці заходи включають гнучку фіскальну політику, участь у преференційному кредитуванні, активне залучення до страхування сільськогосподарської сфери, фінансову підтримку для дрібних виробників, а також цінове та тарифне регулювання. До цього приєднуються інші заходи державної підтримки та регулювання. Саме завдяки активній державній підтримці сільськогосподарського сектору країни Європейського Союзу, а також США, Канада, Китай та Японія стали одними з провідних експортерів продовольства. Ця підтримка сприяла збільшенню обсягів виробництва у сільському господарстві та зміцненню їхньої продовольчої безпеки. Державна підтримка у формі сприяння фінансовим ресурсам, заохочення інновацій та покращення доступу до ринків не лише стимулює внутрішній агропромисловий розвиток, а й сприяє їхній успішності на міжнародній арені, забезпечуючи стійкий експорт та вплив на світовий ринок продовольства.

У структурі державної підтримки агропромислового комплексу в Сполучених Штатах Америки значна частка системи належить субсидіям, спрямованим на регулювання цін. Механізм цінового контролю включає встановлення не лише мінімальних і максимальних меж цін, але й умовних цінових стандартів, які держава намагається утримувати на визначеному рівні. Так, держава активно проводить закупівлю агропродукції для товарної інтервенції та

підтримки цінових умов на продукцію сільськогосподарського сектору. Ці механізми стабілізують ринкові ціни та сприяють контролю над виробництвом та збутом сільськогосподарської продукції. Такі заходи стають важливими для забезпечення сталості та прогнозованості на ринку, а також для заохочення виробництва та підтримки доходів фермерів. Однак використання цих інструментів потребує уважного балансування, оскільки неправильне регулювання цін може призвести до недоліків у функціонуванні ринку та викликати непередбачувані наслідки для економіки агропромислового сектору [3].

Для збереження конкурентоспроможного сільського господарства, Міністерство сільського господарства США сприяє розвитку підприємницької активності фермерів і власників ранчо, сприяючи їх зусиллям у створенні та утриманні прибуткового бізнесу. Надаються фінансові заходи підтримки тим виробникам, що постраждали від природних катастроф. Дослідницькі підрозділи Міністерства сільського господарства продовжують впровадження високопродуктивних сортів рослин і тварин, а також інноваційних методів управління, спрямованих на покращення ефективності методів сільського господарства. Крім цього, важливим елементом системи державної підтримки агропромислового комплексу в США є система страхування [4], яка гарантує фінансову захищеність для фермерів у разі природних катастроф або непередбачуваних обставин. Такі заходи сприяють збереженню стабільності та стимулюють відновлення аграрного сектору у випадку негативних впливів природи чи ринкових коливань.

Для України може бути значущим досвід Японії у сфері державної підтримки агропромислового комплексу. Аналіз системи державної підтримки сільськогосподарського сектору в цій країні показує, що практично 80% обсягів сільськогосподарського виробництва підлягає державним програмам та заходам. Японія має різноманітні програми державної підтримки сільськогосподарського сектору, орієнтовані на забезпечення стабільності виробництва, підвищення якості продукції та підтримку сільських господарств. Один із ключових аспектів державної підтримки сільськогосподарського сектору в Японії – це система субсидій та пільг для сільськогосподарських виробників. Ці субсидії надаються у формі прямих платежів, грантів, допомоги в закупівлі обладнання та технологій, а також фінансової підтримки для розвитку господарств.

Державна програма Японії для підтримки сільськогосподарського сектору також включає науково-дослідну

роботу та розвиток новітніх технологій. Це дозволяє сільському господарству використовувати передові методи виробництва, підвищує продуктивність та конкурентоспроможність. Крім того, японська урядова політика спрямована на підтримку малих сільськогосподарських господарств та розвиток сільських районів, що допомагає підтримати місцеву спільноту та забезпечити сталий розвиток регіонів. Уряд Японії також активно застосовує заходи тарифного захисту та квот для захисту внутрішнього сільськогосподарського ринку від зовнішньої конкуренції. Це дозволяє зберегти внутрішню стабільність цін на продукцію сільського господарства та захищає внутрішніх виробників від зовнішнього демпінгу [5].

Загалом державна підтримка сільськогосподарського виробництва в Японії включає в себе широкий спектр заходів, спрямованих на забезпечення стабільності, підвищення якості та конкурентоспроможності продукції, а також на розвиток сільських територій та підтримку малих господарств.

Канада має довгу історію державної підтримки агропромислового комплексу, і цей досвід може бути корисним для інших країн. Ось кілька ключових аспектів державної підтримки фінансування агропромислового сектору в Канаді:

1. Канада має систему, в якій федеральний та провінційний уряди спільно фінансують та регулюють сільське господарство. Це дозволяє враховувати місцеві особливості та потреби господарств на різних рівнях управління.

2. Пільгові кредити та страхування. Канада надає фермерам доступ до пільгових кредитів через Канадський аграрний кредитний корпус (Canadian Agricultural Loans Act Program) [6]. Також існує система страхування врожаїв та страхування від природних лих, яка допомагає фермерам виплачувати відшкодування в разі втрат.

3. Дослідження та розвиток. Канада інвестує в науково-дослідну роботу, спрямовану на розвиток новітніх технологій та покращення методів виробництва. Уряд фінансує дослідницькі проекти та співпрацює з університетами та дослідницькими установами.

4. Експортна підтримка. Канадський уряд сприяє експорту аграрної продукції, надаючи підтримку компаніям, які бажають розширювати свій доступ до міжнародних ринків.

5. Підтримка нових фермерів та сімейних господарств. Канада активно працює над підтримкою молодих фермерів та сімейних господарств, надаючи їм фінансову допомогу та навчання.

6. Екологічні ініціативи. Канада також розвиває екологічні програми, спрямовані на стале та відповідальне виробництво, включаючи підтримку органічного сільського господарства та програми зменшення впливу на навколишнє середовище [7].

Ці аспекти державної підтримки в агропромисловому секторі Канади можуть бути важливими для інших країн, що шукають ефективні методи підтримки сільськогосподарського виробництва та розвитку сільських територій.

Окрім фінансування, слід зауважити, що важливим для розвитку фермерства в Україні є сприяння виходу на нові міжнародні ринки, включаючи ринки Європейського Союзу, що представляє собою критичний аспект для довгострокового розвитку фермерського сектору. Забезпечення фермерських господарств та кооперативів підтримкою у цій сфері стає істотною задачею. Спеціалізовані програми підтримки, спрямовані на експортно-орієнтовані фермерські господарства та кооперативи, мають обов'язково включати в себе різноманітні аспекти. Серед них розробка та адаптація асортименту продукції для відповідності вимогам зовнішніх ринків, проходження процедур сертифікації та отримання необхідних дозволів, забезпечення ефективної логістики для транспортування товарів за кордоном та використання міжнародних банківських інструментів для фінансування експортних операцій. Додатково співпраця на різних рівнях – від місцевого до міжнародного, має стати важливим елементом таких програм. Це включає у себе можливість кооперації та об'єднання ресурсів між різними фермерськими господарствами та кооперативами, спільною підготовкою та участю у міжнародних виставках та ярмарках, а також залученням до співпраці локальних та іноземних партнерів. Ці заходи підтримки сприятимуть розвитку міжнародної торгівлі фермерською продукцією, збільшенню експортних обсягів та підсилитимуть стійкість та конкурентоспроможність фермерського господарства в довгостроковій перспективі.

Висновки. Для поліпшення державної підтримки розвитку фермерського господарства в Україні важливо враховувати зарубіжний досвід та побудувати низку стратегічних напрямів.

По-перше, ефективна фінансова підтримка фермерів може бути забезпечена шляхом використання різноманітних інструментів, таких як пільгові кредити, субсидії, а також гранти для розвитку та модернізації господарств. Це допоможе фермерам у вдосконаленні технологій та збільшенні продуктивності.

По-друге, важливим аспектом є розробка програм та підтримка для виходу на міжнародні ринки: важливо активно сприяти відкриттю нових торговельних шляхів, зокрема у Європейському Союзі. Це вимагає виробництва продукції, яка відповідає стандартам та вимогам європейського ринку, а також розвитку ефективної системи логістики та маркетингу для просування продукції за кордоном. Крім того, для досягнення успіху в цих напрямках необхідно активно впроваджувати найкращі практики та досвід інших країн, зокрема таких, як Канада, Японія та інші лідери у сільському господарстві. Це дозволить використовувати ефективні моделі підтримки фермерів та підвищити конкурентоспроможність українських сільськогосподарських виробників на світовій арені.

Отже, удосконалення державної підтримки фермерського господарства в Україні має бути спрямоване на розвиток ефективних інструментів фінансової підтримки та відкриття нових міжнародних ринків для українських сільськогосподарських продуктів.

1. Про фермерське господарство : Закон України 8 вересня 2005 року N 2864-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>. (дата звернення: 20.09.2023).
2. Вплив війни на стан аграрної галузі в Україні. URL: <https://economics.org.ua/images/Analitika-agro-sector2023.pdf>. (дата звернення: 20.09.2023).
3. Bilochenko A., & Gushcha I. Організаційні аспекти фінансового забезпечення агропромислового комплексу: досвід розвинених країн. *Path of Science*. 2022. Vol. 8(7). P. 1011–1020.
4. U. S. Department of Agriculture. FY 2021. Performance Report. Retrieved from. 2022. URL: <https://www.usda.gov/sites/default/files/documents/usda-fy-2021-performance-report.pdf> (дата звернення: 20.09.2023).
5. Барановський І. Зарубіжний досвід кредитування сільськогосподарських товаровиробників. *Науковий вісник національного аграрного університету*. 2008. № 119. С. 236–243.
6. Canadian Agricultural Loans Act Program. URL: <https://agriculture.canada.ca/en/programs/canadian-agricultural-loans-act> (дата звернення: 20.09.2023).
7. Jean-Sébastien B., Chardaye B. Growing the Next Crop of Canadian Farmers. *Action Canada* 2021. URL: efaidnbnmnnibpcajpcglclefindmkaj/https://actioncanada.ca/wp-content/uploads/2021/06/TF-3-WEB-ENG.pdf. (дата звернення: 20.09.2023).

REFERENCES:

1. Pro fermerske hospodarstvo : Zakon Ukrainy 8 veresnia 2005 roku N 2864-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>. (data zvernennia: 20.09.2023).
2. Vplyv viiny na stan ahrarnoi haluzi v Ukraini. URL: <https://economics.org.ua/images/Analitika-agro-sector2023.pdf>. (data zvernennia: 20.09.2023).
3. Bilochenko A., & Gushcha I. Orhanizatsiini aspekty finansovoho zabezpechennia ahropromyslovoho kompleksu: dosvid rozvynenykh krain. *Path of Science*. 2022. Vol. 8(7). R. 1011–1020.
4. U. S. Department of Agriculture. FY 2021. Performance Report. Retrieved from. 2022. URL: <https://www.usda.gov/sites/default/files/documents/usda-fy-2021-performance-report.pdf>

<https://www.usda.gov/sites/default/files/documents/usda-fy-2021-performance-report.pdf> (data zvernennia: 20.09.2023). 5. Baranovskyi I. Zarubizhnyi dosvid kredytuvannia silskohospodarskykh tovarovyrobnykiv. *Naukovyi visnyk natsionalnoho ahrarnoho universytetu*. 2008. № 119. S. 236–243. 6. Canadian Agricultural Loans Act Program. URL: <https://agriculture.canada.ca/en/programs/canadian-agricultural-loans-act> (data zvernennia: 20.09.2023). 7. Jean-Sébastien B., Chardaye B. Growing the Next Crop of Canadian Farmers. Action Canada 2021. URL: efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://actioncanada.ca/wp-content/uploads/2021/06/TF-3-WEB-ENG.pdf. (data zvernennia: 20.09.2023).

Malanchuk L. O. [1: ORCID ID: 0000-0002-6341-5639],

Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor,

Kuzmych A. V. [1: ORCID ID: 0009-0009-1650-8347],

Master

¹National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

DIRECTIONS FOR IMPROVING STATE SUPPORT FOR FARMING DEVELOPMENT TAKING INTO ACCOUNT FOREIGN EXPERIENCE

The article reveals the essence of farming and its types that operate in Ukraine, in particular, farming is a form of entrepreneurial activity implemented by citizens interested in the production and circulation of agricultural products for the purpose of making a profit. The problems faced by farmers in the course of their activities are described on the basis of a study that was conducted in January 2023 by the International Marketing Group, with the assistance of the organization Help – Hilfe zur Selbsthilfe in Ukraine and in collaboration with the Ukrainian Business Council. It was determined that one of the directions of assistance for the development of farming requires effective financing, namely, the following are the main directions for which additional financing is needed: the desire to develop and restore their farms; the need for help with taxation; purchase of new machinery and advanced equipment; the need for insurance and risk management; entering new markets and conducting research; the need for training and development; solving logistics issues. That is why the foreign experience of state support for farming was studied in the direction of financing, the experience of the USA, Canada and Japan was considered in the article. It was noted that in order to improve state support for the development of agriculture in Ukraine, it is important to take into account foreign experience and build a number of strategic directions. First, effective financial support for farmers can be provided through the use of various instruments, such as soft loans, subsidies, and grants for the development and modernization of farms. This will help farmers improve technology and increase productivity. Secondly, an important aspect is the development of

programs and support for entering international markets. In particular, it is important to actively promote the opening of new trade routes, particularly in the European Union. This requires the production of products that meet the standards and requirements of the European market, as well as the development of an effective logistics and marketing system for the promotion of products abroad. In addition, in order to achieve success in these directions, it is necessary to actively implement the best practices and experience of other countries, in particular, such as Canada, Japan and other leaders in agriculture. This will make it possible to use effective models of support for farmers and increase the competitiveness of Ukrainian agricultural producers on the world stage. It was concluded that the improvement of state support for agriculture in Ukraine should be aimed at the development of effective instruments of financial support and the opening of new international markets for Ukrainian agricultural products.

Keywords: farming; agricultural sector; foreign experience; financing; state support.

Отримано: 21 вересня 2023 року
Прорецензовано: 26 вересня 2023 року
Прийнято до друку: 29 вересня 2023 року